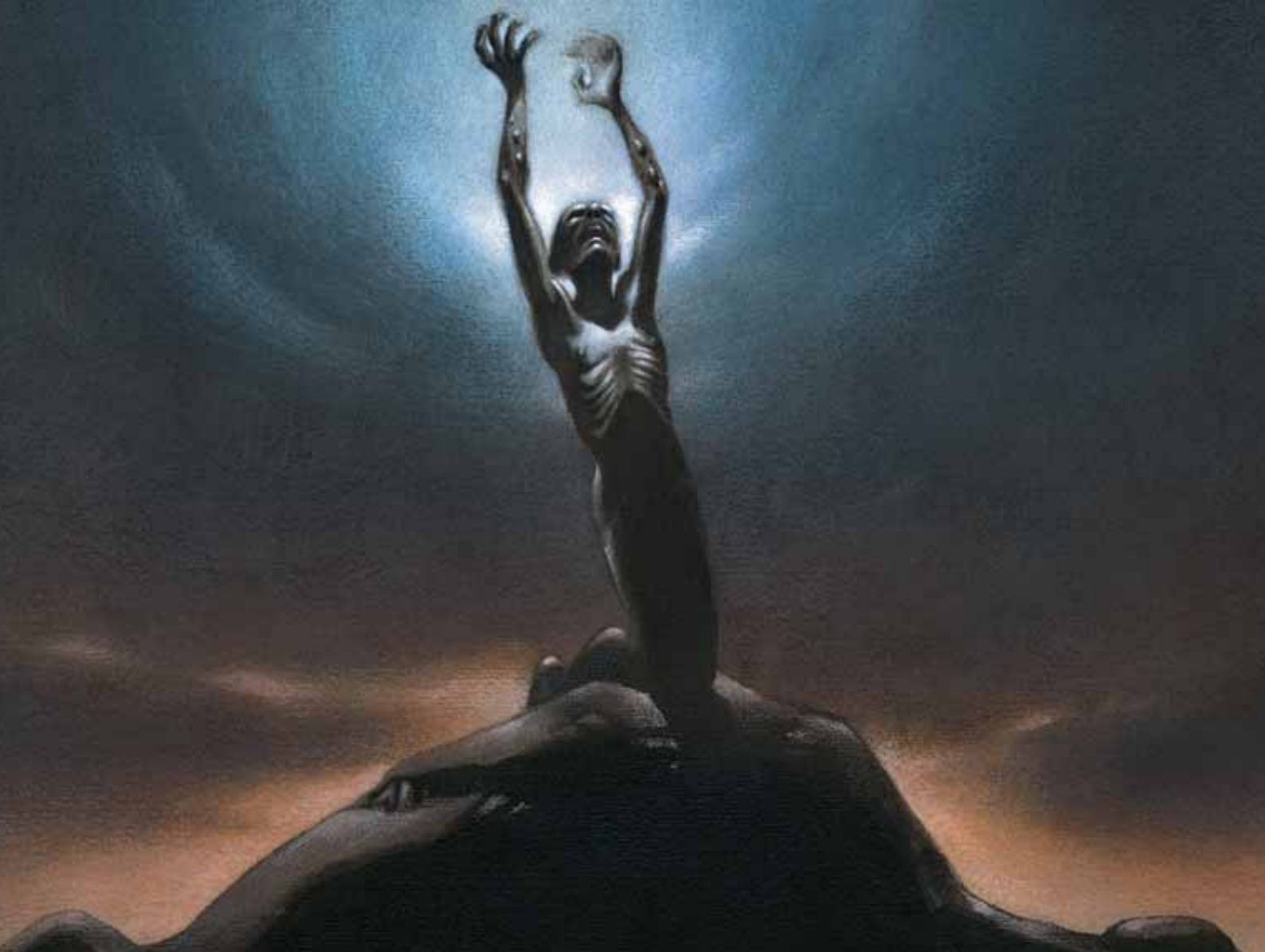

UNDERVISNINGSVEJLEDNING TIL
HISTORIEN OM
JOB

PREBEN MEDOM HANSEN

Bibelselskabets Forlag

UNDERVISNINGSVEJLEDNING TIL

HISTORIEN OM **JOB**

AF PREBEN MEDOM HANSEN

© 2010 Det Danske Bibelselskab, Preben Medom Hansen og Peter Madsen.

Undervisningsvejledningen knytter sig til elevbogen *Historien om Job*.
Historien om Job er tegnet og fortalt af Peter Madsen og
udgivet af Bibelselskabets Forlag 1999.

Redaktion: Lisbeth Elkjær

Layout: Lotte Lyng

Forsideillustration: Peter Madsen

Undervisningsvejledningen kan frit downloades og mangfoldiggøres fra
Bibelselskabets Forlags hjemmeside på www.bibelselskabet.dk/undervisning

Bibelselskabets Forlag

www.bibelselskabet.dk/undervisning

INDHOLDSFORTEGNELSE

INTRODUKTION	4
BAGGRUND TIL LÆREREN	5
Peter Madsens genfortælling	5
Resume af fortællingen	5
Det ondes problem	6
Gudsbilledet	7
UNDERVISNINGSFORSLAG	8
Genfortællingsopgave (opgave 1)	8
Jobs Bog i modvind (opgave 2)	8
Verdensbilledet på Jobs tid og Guds væsen (opgave 3 og 4).	9
Billedanalyse (opgave 5 og 6)	9
Det ondes problem (opgave 7, 8, 9, 10 og 11)	9
OPGAVER	
Genfortælling	Opgave 1
Jobs Bog i modvind	Opgave 2
Verdensbilledet på Jobs tid	Opgave 3
Guds væsen	Opgave 4
Billedanalyse 1	Opgave 5
Billedanalyse 2	Opgave 6
Det ondes problem	Opgave 7
Lidelse	Opgave 8
Ondskab og den frie vilje	Opgave 9
Mulige løsninger på det ondes problem	Opgave 10
Meningsfuld lidelse?.	Opgave 11
MULIGE EKSTRAOPGAVER	22
Lidelse i forskellige religioner	22
Sæt præsten i den varme stol	22
”Adams Æbler” og ”Jobs Bog”	22
LITTERATUR	23

INTRODUKTION

Dette er en kort undervisningsvejledning til Peter Madsens *Historien om Job*.

Vejledningen er målrettet undervisning i kristendomskundskab i folkeskolens overbygning (7.-9. klasse) og består dels af baggrundsstof til læreren og dernæst af fem konkrete undervisningsforslag med opgaver til eleverne. Til sidst er foreslået nogle mulige ekstra opgaver.

Baggrundsstoffet præsenterer Peter Madsens *Historien om Job* og giver en tematisk introduktion til Job-fortællingen.

Undervisningsforslagene indledes med didaktiske overvejelser, og de enkelte opgaver kan kombineres efter behov. Eleverne starter med at læse hele bogen, og herefter er det oplagt at begynde med genfortællingsopgaven.

Under processen med at skrive undervisningsvejledningen havde jeg en inspirerende samtale med Peter Madsen, hvor han fortalte om arbejdet med bogen og om de mange overvejelser, der ligger bag. Peter Madsen har dog ikke medvirket direkte til udarbejdelsen af nærværende undervisningsvejledning.

*Preben Medom Hansen,
lærer, cand. pæd.,
pædagogisk konsulent i KK44
Skoletjenesten i Silkeborg*

BAGGRUND TIL LÆREREN

PETER MADSENS GENFORTÆLLING

Peter Madsens illustrerede genfortælling af Jobs Bog gør det væsentligt lettere for overbygningselever at arbejde med denne spændende, dramatiske – men også omfangsrige og sprogligt fremmedartede – fortælling fra Det Gamle Testamente. En fortælling, der handler om lidelse, skyld, straf og om Guds væsen.

Peter Madsen har i sin genfortælling sigtet mod et tidløst sprog. Et sprog, der er umiddelbart forståeligt, men som samtidig fastholder den poetiske nerve, billedrigdom og storladenhed, som den originale tekst rummer. Historien om Job er ikke en tegneserie, men en billedbog. Der er ét stort billede pr. opslag, og dette billede udgør sammen med opslagens tekst et helstøbt udtryk. Det er derfor oplagt at lade eleverne arbejde med billedlæsning, billedanalyse og at lade dem udforske samspillet mellem tekst og billede.

Historien om Job er loyal over for den originale fortælling, og den rummer de samme flertydigheder, uklarheder og selvmodsigelser som den originale fortælling. Jobs bog er ikke en historie, der giver klare svar, eller som har nogen tydelig pointe. Det er først og fremmest en fortælling, der behandler et væsentligt menneskeligt problem på overbevisende og ærlig vis – uden at ty til enkle forklaringer, der alligevel ikke holder i mødet med virkeligheden.

Fortællingen om Job er en historie, ”der ikke går op”. Men livet går heller ikke altid op, og måske er det netop derfor, så mange filosoffer, forfattere og almindelige mennesker har fundet, at netop denne historie har noget væsentligt at sige.

Intentionen i dette materiale er, at de klasser, der vælger at arbejde med *Historien om Job* også vil hente inspiration, udfordring og fortsat nysgerrighed frem for klare, men utroværdige svar.

RESUME AF FORTÆLLINGEN

Fortællingen starter eventyragtigt med at præsentere den gode og fromme Job, der var rigere end alle andre af østens folk.

Scenen skifter så til himmelen. Her tillader Gud, at Satan kan sætte den fromme Job på prøve, ved at fratage ham alt – rigdom, familie og helbred. Job må nu syg, vansiret og fortvivlet søge tilflugt på en askedyngede uden for byen.

Job opsøges herefter af tre af sine venner. I første omgang accepterer Job sin ulykke: ”Herren gav, Herre tog, Herrens navn være lovet” – som han siger. Men på et tidspunkt sker der en vending. Der ”brister” noget i ham, som Peter Madsen skriver, og Job klager nu over sin skæbne og kræver et svar på, hvorfor ulykken rammer ham, som jo

altid har levet efter Guds vilje. For de gamle israelere var der nemlig tæt sammenhæng mellem fromhed og lykke. Levede man efter Guds vilje – som var udtrykt i de ti bud og de andre moselove – ville det også gå én godt. Omvendt var sygdom og ulykke et sikkert tegn på, at man ikke havde fulgt Guds bud. For datidens israelere – og dermed også for Job og hans venner – var Guds fornemmeste egenskab nemlig *retfærdighed*. (Selvom også den gammeltestamentlige Gud ofte lader sig formilde og lader nåde gå for ret).

Men Job nægter (med rette), at han skulle have svigtet eller fejlet, og derfor hævder Job, at Gud har handlet uretfærdigt mod ham. Job kræver et svar: "Hvorfor mig?!" Hans venner påstår derimod, at ulykkerne nødvendigvis må hænge sammen med, at Job har syndet. De holder krampagtigt fast i den traditionelle forståelse af Guds retfærdige væsen, også selvom det betyder, at de kommer til at anklage Job i stedet for at trøste ham.

Til sidst tager Gud selv ordet, men uden at svare på Jobs spørgsmål eller anklager. I stedet spørger Gud, om Job mon har samme magt og indsigt som ham selv, siden han vil afkræve Gud svar. Gud understreger i sin tale den uendelige forskel på *skaberen* og på mennesket Job, som blot er en *skabning*. Jobs venner får også en overhaling for ikke at have talt sandt om Gud.

Efter dette møde med Gud, erkender Job, at han ikke har nogen ret til at stille Gud til regnskab. Han har hverken fået svar på sine spørgsmål eller oprejsning for sin ulykke; men alligevel har han fået en form for ro i sindet. Og han har i det mindste fået ret i, at han havde talt sandt om Gud og ikke selv var skyld i sin ulykke.

Fortællingen slutter som den begyndte – i eventyrstil. Job bliver atter rig og mægtig – og han lever lykkelig til sine dages ende. Peter Madsens egen opsummering af historien står på sidste side i bogen: *Tilbage står historien om en ulykkelig mand, ramt af prøvelser. Men også en stædig mand, der ikke gav op. En mand der til sidst mødte Gud.*

DET ONDES PROBLEM

Hovedtemaet for fortællingen er den klassiske problematik som i filosofien/teologien er kendt som det ondes problem, (eller *lidelsens problem* eller *teodicé problemet*).

Det ondes problem kan gengives således: Hvis Gud er almægtig, retfærdig og god – hvorfor er der så lidelse og ondskab i verden?

I det gamle Israel var det klassiske svar på spørgsmålet, at lidelsen kun rammer de syndige. Guds almægt og retfærdighed var derfor ikke påvirket af, at nogle mennesker lider. Men Jobs Bog anfægter denne forståelse, for Job er netop det gode menneske, der bliver ramt af ulykke. Og som Job siger til sine skråsikre venner: "Men prøv og se hvordan det går i det virkelige liv kære venner: Udbytteren går fri". Jobs Bog er en tekst om en virkelighedsforståelse i krise!

Man kan opløse det ondes problem ved at fjerne Gud fra ligningen. Hvis verden er uden Gud, er det i hvert fald ikke et logisk problem, at lidelsen kan eksistere, og at den rammer skyldige såvel som uskyldige. Men denne løsning er overhovedet ikke tænkelig i Jobs univers. Job tvivler aldrig på Guds eksistens, kun på hans retfærdighed.

I Det Nye Testamente – og det vil sige i kristendommens univers – er der mere vægt på Guds kærlighed og godhed end på hans retfærdighed. Men denne ændring opløser ikke det ondes problem. For hvis Gud er tilgivende og kærlig over for mennesker, hvorfor er der så overhovedet nogen – onde som gode – der bliver ramt af ulykke og lidelse? Hvor kommer ondskaben fra? I kristendommen er lidelsens problem dybest set uløst.

I arbejdet med det ondes problem kan det være nyttigt at skelne mellem den lidelse, som skyldes mennesker, (fx krig, vold og forurening) og den lidelse, der ikke skyldes mennesker (fx sygdom og naturkatastrofer).

GUDSBILLEDET

Det billede, der gives af Gud i Jobs Bog, har givet anledning til megen spekulation, debat og forargelse. I rammehistorien får vi at vide, at det er med Guds tilladelse, at Job plages: Blot for at teste, om han virkelig er en god og trofast tjener. Og Guds svar til Job kan virke som en total overhaling af en person, der i forvejen har fået tæsk nok. Alligevel er det netop mødet med Gud, der hjælper Job videre.

Særligt i den ældste del af Det Gamle Testamente (Mosebøgerne og Kongebøgerne) er Guds væsen først og fremmest ”retfærdighed”. I Det Nye Testamente er Guds væsen snarere ”kærlighed”.

Men i Jobs Bog er det som om, Guds væsen ikke kan rummes af nogen menneskelig karakteristisk. Guds væsen kan overhovedet ikke begribes af mennesker. Peter

Madsen har i samtalen med mig fortalt, at for ham er gudsforståelsen i Jobsfortællingen klarest udtrykt i Guds præsentation af sig selv på side 73 – ”Jeg er den, jeg er!”. (Denne formulering står dog ikke i den originale tekst til Jobs Bog, men er lånt fra 2. mosebog kap. 3,14)

Hvordan de forskellige beskrivelser af Gud skal forstås i forhold til hinanden, er der langt fra enighed om. En ofte brugt formulering – at man skal se Det Gamle Testamente i lyset af Det Nye Testamente – giver ikke et klart svar på spørgsmålet om Guds væsen. Men der er dog alligevel i den kristne tænkning en klar tendens til, at det er Guds kærlige væsen, der lægges mest vægt på. Under alle omstændigheder er det vigtigt at lade eleverne blive bevidste om, at Bibelen er en kompleks samling af vidt forskellige skrifter, skrevet af forskellige forfattere over en lang tidsperiode. Derfor rummer Bibelen ikke en klar entydig beskrivelse af fx Guds væsen. Denne flertydighed/kompleksitet åbner for fortolkning, eftertanke og debat. Og Jobs Bog kan netop ses som en forfatters forsøg på at begribe Guds væsen.

UNDERVISNINGSFORSLAG

De fem undervisningsemner indledes med nogle korte didaktiske overvejelser (formål med opgaven og metodiske kommentarer) og ved nogle af emnerne bringes desuden lidt nyttig baggrundsviden. Der er ikke lavet detaljerede henvisninger til *Fælles mål 2009*, men aktiviteterne er solidt knyttet til områderne *Bibelske fortællinger* og ikke mindst *Livsfilosofi og etik*.

Opgaverne til hvert af de fem emner er formuleret direkte til eleverne og kan mangfoldiggøres som kopiark. Eleverne starter med at læse hele bogen. Da fortællingen trods alt har en del tekst, vil det nok være en god idé, at lade eleverne få noget tid til læsning i skolen, så de lige kommer godt i gang. Resten læses så hjemme.

GENFORTÆLLINGS- OPGAVE

Aktiviteten bør placeres i starten af forløbet og intentionen er, at eleverne skaffer sig overblik over fortællingen og dens grundpointer ved at lave en ultrakort genfigtning i moderne sprog. Læg vægt på, at hovedargumenterne i Jobs og de tre venners debat bliver tydelige. Det er vigtigt, at eleverne får fat i, at Gud i sit svar netop ikke giver vennerne ret. Det er ikke på grund af sine synder, at Jobs rammes af ulykker. Årsagen til ulykkerne står stadig hen i det uvisse, og mennesket skal overhovedet ikke forvente, at kunne forstå me-

ningen med alt. Denne vigtige pointe kan godt sløres af, at Job til sidst på eventyrvis får alt tilbage.

Opgaven kan gøres mere overskuelig ved indledningsvis at skrive historiens struktur på tavlen, (fx intro, Gud og Satan 1, Jobs ulykker, Gud og Satan 2, Jobs sygdom og udstødelse, debatten med vennerne, Elihus tale, Guds tale, Jobs svar, happy end). Der er på kopiside 1 angivet tre mulige måder at arbejde med genfortælling af historien på, så det er muligt at vælge den opgave, der passer bedst til eleverne og situationen.

JOBS BOG I MODVIND

I det første møde med Job-fortællingen hæfter de fleste sig ved Guds og Satans kontroversielle væddemål. Denne fremstilling af Gud er virkelig "skrap kost", og mange kommer aldrig dybere med fortællingen, end til en afvisning af denne version af Gud.

Intentionen med denne opgave er dels at gå ind i dette aspekt ved at lægge op til debat, dels at gøre opmærksom på et andet vigtigt tema: Nemlig at mødet med Gud netop er det, som hjælper Job videre.

Der samles op på spørgsmålene på kopiside 2 enten i en classesamtale eller ved at lade grupperne sætte sig sammen to og to og diskutere de svar, de respektivt er nået frem til.

VERDENSBILLEDET PÅ JOBS TID OG GUDS VÆSEN

Eleverne skal kunne forholde sig til og tolke bibelske fortællinger og diskutere tilværelsesspørgsmåls tydning i lyset af de bibelske fortællinger (if. *Fælles mål 2009*). De følgende aktiviteter lægger op til, at eleverne bliver bevidste om, hvordan Job og hans samtid tænkte om emner som *Guds væsen, retfærdighed, skyld, straf, lidelse og lykke*. Desuden sættes der fokus på forholdet mellem Det Gamle Testamente og Det Nye Testamente.

Eleverne skal i opgave 3 finde oplysninger om Moseloven. Sørg for at der er relevant litteratur tilgængelig – nettets oplysninger er vanskelige at finde rundt i. På www.religion.dk er der dog en leksikondel, som er rigtig god. Det er Guds religionsleksikon fra 1999, der er blevet tilgængelig online. Ellers kan det anbefales at spørge skolebibliotekaren og at kigge i fagets bogsamling – også under jødedom.

Opgave 4 handler om Guds væsen. Den klassiske – og meget forenklet – beskrivelse af Guds væsen er:

I Det Gamle Testamente er guds væsen "retfærdighed". Et eksempel på dette er fortællingen om *syndfloden*. Gud straffer de onde og belønner de gode.

I Det Nye Testamente er Guds væsen "kærlighed". Et eksempel på dette er lignelsen om *Den fortabte søn*. Guds kærlighed gør, at han straks tilgiver den syndige hjemvendte søn.

Guds væsen i Jobs Bog kan ikke rummes i nogle af disse to beskrivelser.

Om – og i givet fald hvordan – i Bibelens forskellige fremstillinger af Gud kan sammentænkes er et vanskeligt, men relevant spørgsmål, som måske bedst kan behandles i en classesamtale.

BILLEDANALYSE

Opgaverne på kopiside 5 og 6 har både dansk- og kristendomsfaglig relevans, idet de både giver en generel træning i billedlæsning- og analyse og samtidig åbner op for nye aspekter af Jobsfortællingen.

Eleverne skal til arbejdet udstyres med en oversigt, der viser de klassiske former for billedkomposition – helst en oversigt med skitser, der viser principperne. Tegn evt. på tavlen. Tegningerne i *Historien om Job* perfekte til at illustrere forskellige kompositionsprincipper, da Peter Madsen arbejder meget bevidst og varieret med sin billedkomposition.

Løsningen på kopiside 6 er bl.a.: Elifaz er vand, se især side 24. Bildad er jord, se især side 26-27. Sofar er ild, se især side 30-31. Elihu er luft, se side 66-67. Elementerne er især vist i tegnestil og farve, men også med de ord der bruges. Fx Sofars vrede "flammer op", Bildads stemme lød, som kom den fra "jorden selv" osv.

DET ONDES PROBLEM

Spørgsmålet om det ondes problem rummer selve kernen i Jobsfortællingen, og det er her, fortællingens nutidige relevans bliver tydelig. Der er mange nuancer og mange mulige delproblematikker inden

for emnet, så opgaverne her repræsenterer kun et lille udsnit af de spørgsmål, man kunne tage fat på.

Tilgangen i opgaverne er logisk/filosofisk. Intentionen er, at eleverne får erhvervet sig nogle begreber og metoder, hvormed de kan analysere, adskille og vurdere nogle af de problematikker, der knytter sig til området.

Mange elever vil givetvis være tiltalt af den "ateistiske løsning", som jo logisk set virker mest tilfredsstillende. Opgaven med Victor Frankl og hans bestemmelse af mennesket som et meningsøgende væsen er medtaget, for at give en udfordring til den "ateistiske" opfattelse af lidelsen som tilfældig. Det kan godt være, at det logisk set er en fin løsning; men eksistentielt set kan vi ikke lade være med at søge en mening med vores liv – heller ikke når livet er lidelsesfuldt. De sidste spørgsmål er meget svære, og der er ingen enkle svar. Men prøv alligevel. Nogen gange kan teenagere tænke overraskende dybt ...

OPGAVE 2: JOBS BOG I MODVIND

Særligt én ting i Jobs Bog forarger og provokerer mange: Gud tillader Satan at plage Job, tilsyneladende uden anden grund, end at de vil afgøre, hvem der har ret. Ofte kommer dette aspekt til at skygge for alt andet i historien, fordi det forekommer dybt urimeligt og problematisk, at Gud kan handle på denne måde.

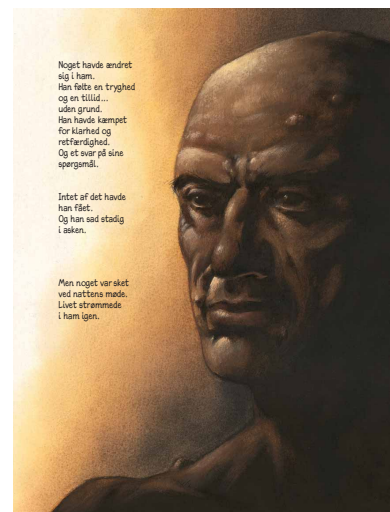
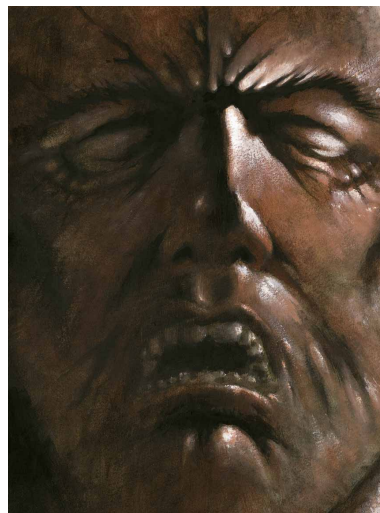
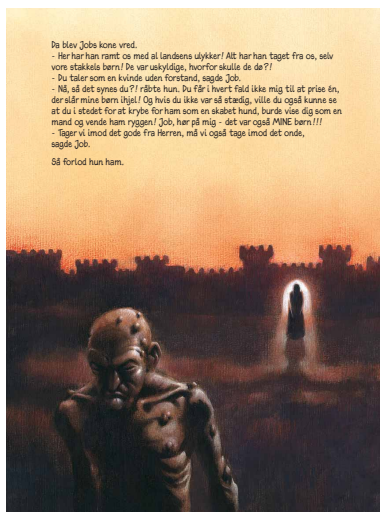
På www.youtube.com findes flere eksempler på genfortællinger af Jobs bog, der netop har Guds "umenneskelighed" som skydeskive. Fordel jer enten parvis eller i grupper på tre-fire og søg fx på *Book of Job* og vælg filmen *The Goon Bible Projekt – Book of Job*. Den varer 3.53 minutter. Herefter skal I sammen svare på følgende og notere svarene ned:

- Hvordan bliver Gud fremstillet i filmen?
- Hvilke dele af fortællingen er fremhævet, og hvilke dele er udeladt?
- Sammenlign filmen med "Historien om Job".
- Diskutér om filmen giver en fair fremstilling af fortællingen.

Andre lægger mindre vægt på afsnittet med Gud og Satan. Den del af fortællingen opfattes som billedsprog eller som udtryk for en mytisk forestilling om det guddommelige, som man ikke kan tage bogstaveligt i dag. I stedet hæfter de sig ved, at Gud til sidst viser sig for Job og derved bringer ham videre i livet – selvom det ikke er på den måde, som Job havde forestillet sig.

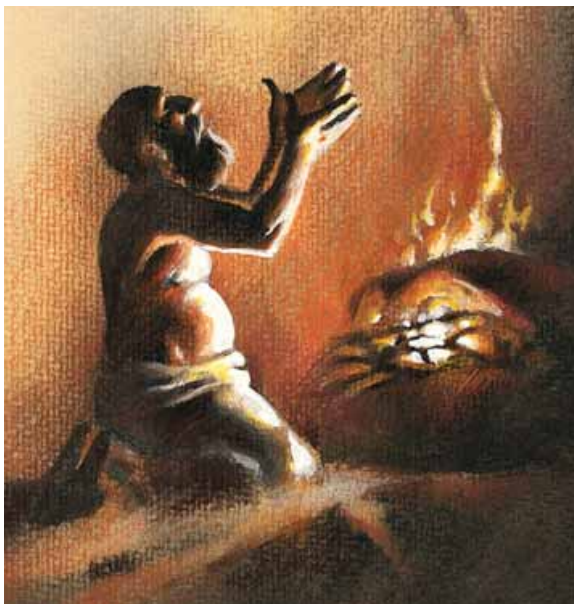
Peter Madsen har i sin genfortælling netop lagt vægt på den forløsning, Job får ved at møde Gud.

- Sammenlign billederne af Job før og efter han har mødt Gud. Beskriv forskellen.
- Forsøg at forklare, hvorfor mødet med Gud hjælper Job – selvom han hverken får en forklaring eller en undskyldning af Gud.
- En pointe i Jobs Bog er, at Gud er så forskellig fra mennesker, at mennesker ikke kan forvente at forstå Guds væsen eller handlinger. Lyder det ikke fornuftigt nok? Eller skal Guds handlinger være meningsfulde for os mennesker? Diskutér og begrund.

OPGAVE 3: VERDENSBILLEDET PÅ JOBS TID

- Undersøg, hvordan en mand som Job skulle leve, for at leve efter Guds vilje. Find eksempler og beskrivelser i lærebøger og evt. på nettet. (Bestemmelserne er nedskrevet i *moseloven* som er spredt i Bibelens 5 Mosebøger, men det er temmelig meget at læse. De ti bud (2. Mosebog, kap. 10,1-21) er væsentlige, men kun en lille del af moseloven).
- Hvordan forestillede man sig, at det gik dem, der overholdt moseloven? Og hvordan forestillede man sig, at det gik dem, der ikke overholdt moseloven?
- I introen til fortællingen får vi at vide, at Job bragte *brændofre*. Undersøg hvilken funktion ofringer havde på Jobs tid.

OPGAVE 4: GUDS VÆSEN

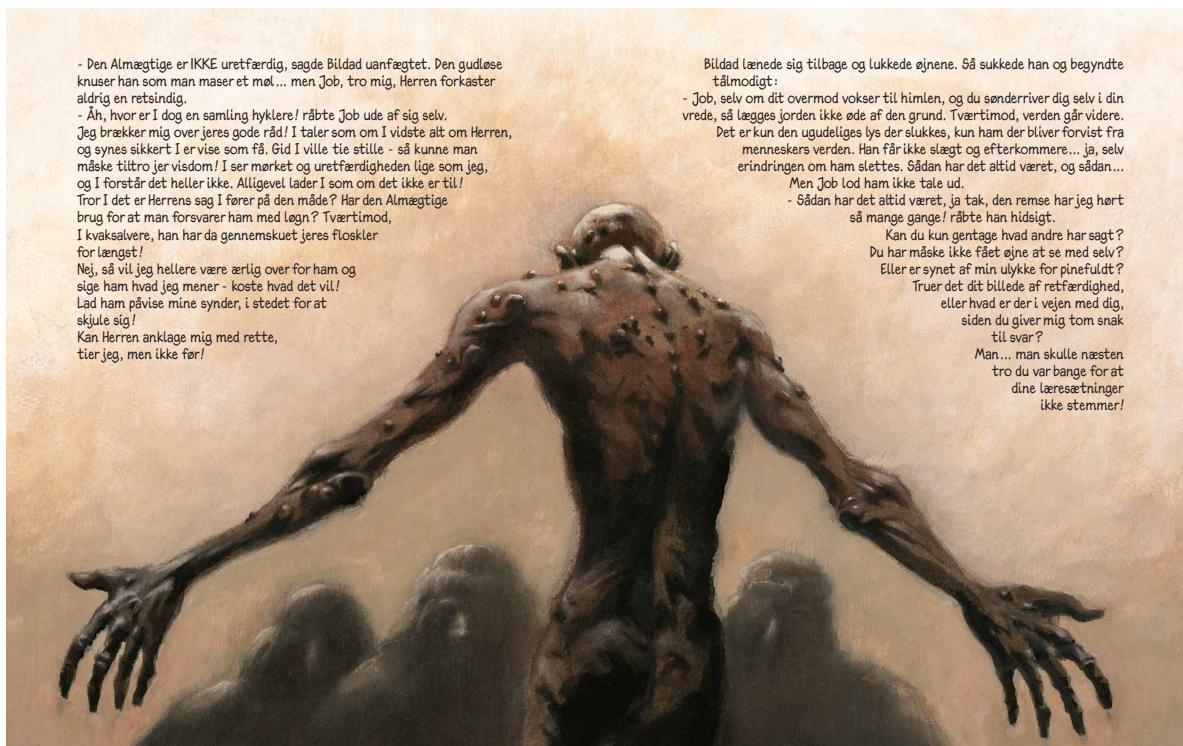

- Læs *syndflodsberetningen* (1. Mosebog kap. 6-9,17) og lignelsen om *Den fortabte søn* (Lukasevangeliet kap. 15,11-32). Sammenlign med *Historien om Job*. Giv en karakteristik af Gud, for hver af de tre fortællinger.
- Diskutér herefter forskellen mellem de måder, Gud bliver beskrevet på i de tre fortællinger.
- Diskutér, om det kan være den samme Gud, der beskrives i de tre fortællinger. Kan det være forskellige sider/aspekter af Gud? Eller ændrer Guds væsen sig fra Det Gamle til Det Nye Testamente?
- På side 96 har Peter Madsen lavet en tilføjelse i forhold til den originale tekst. Han lader Job høre "en mærkelig mild latter" fra Gud. Undersøg hvordan Gud afslutter sin tale i den originale fortælling, og giv et bud på, hvorfor Peter Madsen har lavet sin tilføjelse.

Karakteristika for Gud i SYNDFLODS- BERETNINGEN	Karakteristika for Gud i JOBS BOG	Karakteristika for Gud i LIGNELSEN OM DEN FORTABTE SØN

OPGAVE 5: BILLEDANALYSE 1

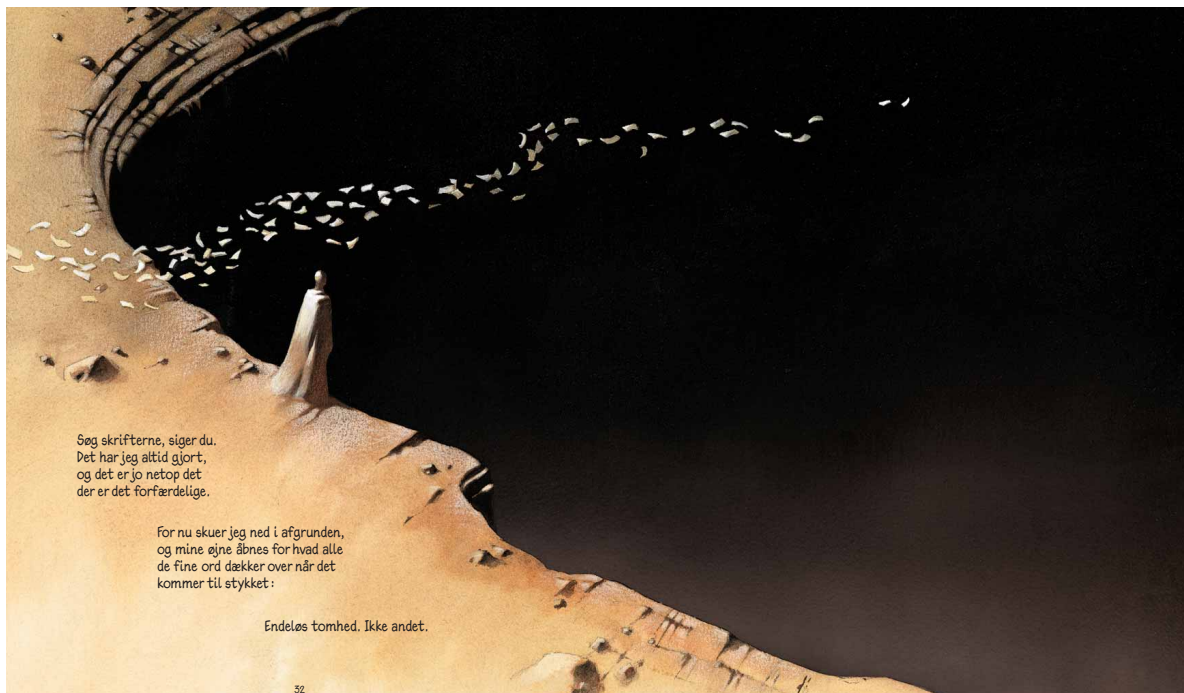
- Det meste af Jobs Bog er en samtale. Og det er jo ikke særligt spændende udelukkende at tegne fire personer, der sidder og taler sammen. Hvilke forskellige typer motiver har Peter Madsen brugt til at illustrere samtalerne?
- Find fem eksempler på, hvordan Peter Madsen bruger et billede til at vise en følelse. Hvilke virkemidler bruger han? (Stikord: Ansigtstryk, hænder, farver, landskab, himmel, symboler).
- Billederne er komponeret på mange forskellige måder. Brug en oversigt over forskellige klassiske måder at komponere et billede på, og undersøg hvilke forskellige kompositionsprincipper Peter Madsen bruger i *Historien om Job*.

OPGAVE 6: BILLEDANALYSE 2

- Peter Madsen har givet de tre venner samt Elihu hver sin personlighed ved at forbinde dem hver med et af de fire elementer: ild, vand, luft og jord. Studér tegninger og beskrivelser af de fire, og find ud af, hvem der hører sammen med hvilket element.

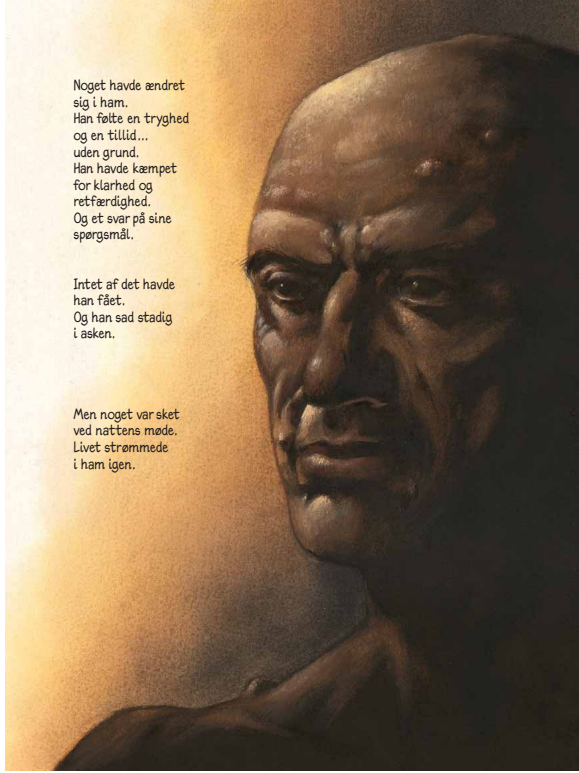
ELEMENT	Ild	Vand	Luft	Jord
VEN				

- De fleste af billederne er realistiske skildringer af det, der sker eller er sket. Men nogle af billederne har et mere symbolsk præg. Giv en analyse af følgende billeder: s.32-33, s. 43, s.48-49.
- Beskriv hvordan Satan og Gud er afbilledet i bogen. Overvej hvorfor man ikke får et tydeligt billede af Gud.

OPGAVE 7: DET ONDES PROBLEM

- Gå på nettet og undersøg hvad ”det ondes problem” er. (Du kan også søge efter ”lidelsens problem” eller ”teodice”). Tag notater, så du senere kan fortælle om, hvad du har fundet ud af. Du har 15 minutter.
- Sæt jer sammen to og to og fortæl for hinanden, hvad I hver især har fundet ud af, vedrørende ”det ondes problem”.
- Overvej og formuler sammen med din makker hvilken sammenhæng der er mellem *Historien om Job* og *Det ondes problem*. Præcis hvordan ser problemet ud for Job? Hvilken løsning giver Jobsfortællingen på problemet?

Noget havde ændret sig i ham.
Han følte en tryghed og en tillid... uden grund.
Han havde kæmpet for klarhed og retfærdighed.
Og et svar på sine spørgsmål.

Intet af det havde han fået.
Og han sad stadig i asken.

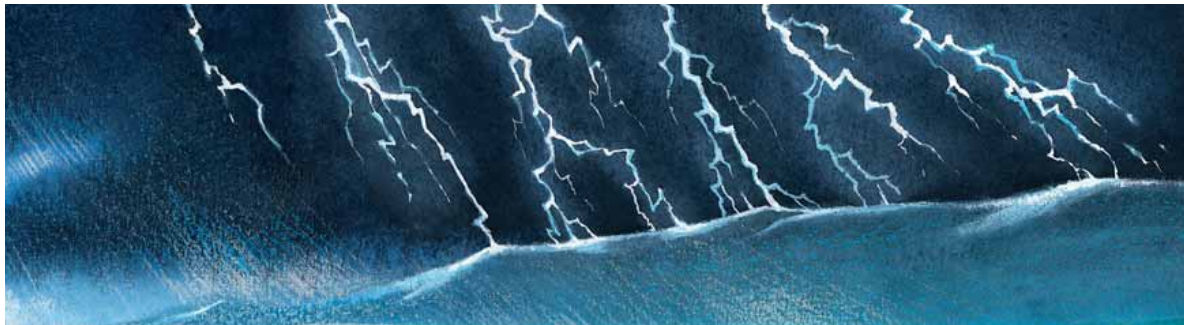
Men noget var sket ved nattens møde.
Livet strømmede i ham igen.

Notater:

OPGAVE 8: LIDELSE

Megen lidelse skyldes menneskene selv. Vi påfører hinanden lidelser, og vi påfører os selv lidelser. Andre former for lidelser er ikke nogens skyld – men er bare noget, der sker.

Udfyld listen herunder med alle de eksempler på lidelse, I kan komme i tanke om. Sortér jeres forslag i de tre kolonner så godt, I kan.

LIDELSER VI PÅFØRER HINANDEN FX KRIG	LIDELSER VI PÅFØRER OS SELV FX AT GÅ UD FORAN EN BIL	LIDELSER UDEN MENNESKELIG ÅRSAG FX LYNNEDSLAG

OPGAVE 9: ONDSKAB OG DEN FRIE VILJE

Når man taler om lidelse og ondskab, må man også tænke på menneskets frie vilje. Hvis al menneskeskabt ondskab og lidelse skulle forsvinde, ville det betyde, at vi mennesker skulle ændre os dramatisk. Vi skulle renses for egoisme, vrede, drifter og vel også for dumhed – eftersom megen lidelse kommer af dumhed. Og hvad er den frie vilje værd, hvis det kun er en fri vilje til at udføre gode handlinger? Ville vi så ikke snarere være maskiner eller marionetter end mennesker?

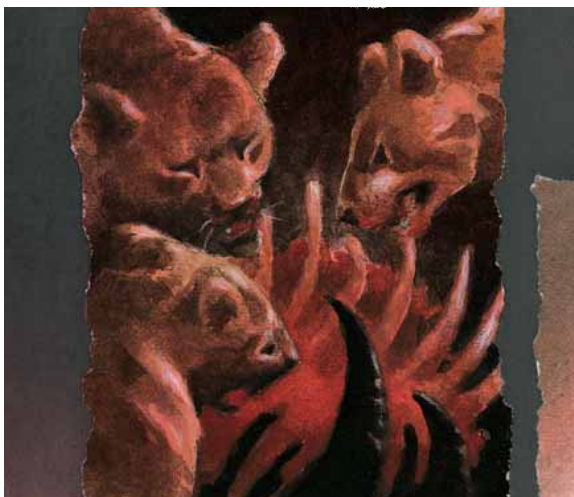
Nogle argumenterer sådan, at Gud ikke har kunnet fjerne den menneskeskabte lidelse, uden samtidig at fratage os det, der gør os til mennesker.

- Forestil jer, at I er videnskabsmænd med fuldstændigt overblik over de menneskelige gener og med mulighed for at indplante elektronisk adfærds- og driftskontrol i den menneskelige hjerne. I har fået til opgave at designe et menneske, der ikke kan være skyld i ondskab og lidelse. Hverken over for andre eller over for sig selv. Lav en beskrivelse af dette menneske. Hvilke egenskaber skal det have, og hvilke egenskaber skal det i hvert fald ikke have?
- Tror I nogensinde, at det bliver muligt at skabe et sådant menneske?
- Hvis det bliver muligt at skabe et sådant "perfekt" menneske, kunne I så tænke jer at være et sådant menneske? Hvorfor/hvorfor ikke?

OPGAVE 10: MULIGE LØSNINGER PÅ DET ONDES PROBLEM

Hvis vi ser bort fra den ondskab og lidelse, der har menneskelig årsag, står vi stadig tilbage med noget. Sygdom og naturkatastrofer skaber eksempelvis megen lidelse uden at være nogens skyld. Verden er tilsyneladende indrettet eller skabt sådan, at lidelsen så at sige hører med som en uundgåelig del af livet. Det er især denne form for lidelse, som man i "det ondes problem" gerne vil stille Gud til ansvar for.

Nedenfor er – i ultrakort form – seks af de svar, som er blevet givet på det ondes problem. De er vidt forskellige, og nogle af svarene er ikke engang rigtige svar. Diskutér de seks muligheder. Hvad er konsekvensen af de enkelte svar? Hvad er deres styrker og svagheder? Hvilke svar synes I selv bedst om?

- I. Det gode i verden stammer fra Gud, det onde fra Satan.
- II. Gud er god og han har en mening med lidelserne, som vi bare ikke kan begribe, fordi vi kun er mennesker.
- III. Verden er hverken ond eller god – den er bare. Og sådan forholder det sig også med Gud.
- IV. Gud har skabt verden med både godt og ondt – men Gud elsker menneskene og er med os – selv i lidelsen.
- V. Man kan ligeså godt spørge – hvorfor er verden fuld af skønhed, godhed og mangfoldighed, som at spørge hvorfor det onde er til.
- VI. Verden er styret af naturlove, og Gud er en illusion. Der er ingen mening eller formål med lidelsen. Den rammer tilfældigt.

OPGAVE 11: MENINGSFULD LIDELSE?

Hvis man forestiller sig, at der ikke findes nogen Gud, er det ondes problem så at sige opløst. Så kan lidelse og ondskab være tilfældig og meningsløs, akkurat som det ofte opleves, og som Job føler det. Men det er ikke let for mennesker, troende eller ikke-troende, at acceptere det meningsløse. Præsten Johannes Møllehave har læst mange afskedsbreve fra mennesker, der har taget deres eget liv. Og han fortæller, at ordet "meningsløshed" gik igen i alle brevene.

Psykologen Victor Frankl overlevede internering i fire forskellige koncentrationslejre under 2. Verdenskrig. Her gjorde han den erfaring, at de mennesker der bedst klarede at overleve, var dem, der formåede at holde fast i, at der var en mening med lidelserne. Frankls egen livsmening blev, at han skulle overleve, for at han senere skulle kunne fortælle om livet i koncentrationslejrene.

Frankl udviklede senere en særlig form for psykoterapi – logoterapi – hvor grundtanken er, at mennesket først og fremmest er et meningssøgende væsen. Vi har brug for at opleve, at vores liv har et formål og en mening – også når livet er fyldt af lidelse. Og det er menneskets eget ansvar at finde den mening – hvis den ikke er tydelig i forvejen. Frankl fortalte følgende historie for at understrege sin pointe:

En dag kom en ulykkelig ældre mand ind på min klinik. Han havde mistet sin elskede hustru, og kunne nu ikke mere finde noget at leve for. Hans liv havde mistet al mening. Og

han vendte hele tiden tilbage til, hvorfor han overhovedet skulle leve videre uden sin hustru.

Først spurgte jeg, hvordan det ville have været for hans hustru, hvis det var ham der var død, og hun så skulle leve alene. "Det ville have været forfærdeligt for hende", havde han svaret. "Hun kan heller ikke leve uden mig".

Jeg spurgte da manden: "Har du overvejet, om meningen med at du er ladt tilbage og må bære sorgen over din hustru kunne være, at du derved skåner din hustru for at være den, der står alene og må bære sorgen over at have mistet dig?" Manden svarede ikke med et ord, men trykkede blot min hånd og gik fra klinikken med rank ryg.

- Mener du, at Frankl har ret i, at mennesket først og fremmest har brug for at opleve sit liv som meningsfyldt? At det er det vigtigste behov overhovedet?
- Kan du finde eksempler på, at noget lidelsesfuldt samtidig kan være meningsfuldt?
- Andre mener, at man nogle gange må opgive at finde en mening og blot acceptere det meningsløse – det absurde. Job ender faktisk med at acceptere, at hans lidelse ikke har nogen mening. Han accepterer det meningsløse, fordi han har mødt Gud. Kan man sige, at Gud træder til, der hvor meningen slipper op? Og er der nogen ting, der kun giver mening, hvis man tænker religiøst?

MULIGE EKSTRAOPGAVER

LIDELSE I FORSKELLIGE RELIGIONER

Lad eleverne undersøge, hvordan man ser på sammenhængen mellem lidelse og et menneskes handlinger i andre religioner. Fx i Islam og Buddhisme. Er lidelsen tilfæl-

dig? Eller er det vores handlinger, der er årsag til lidelsen? Eller er lidelsen et udtryk for Guds skjulte vilje? Eller ...

SÆT PRÆSTEN I DEN VARME STOL

Invitér den lokale sognepræst op i klassen til en samtale omkring Jobs bog. Lad eleverne forberede spørgsmål til præsten. Send dem evt. til præsten i forvejen. Gerne noget som har undret eller provokeret eleverne under forløbet.

Denne aktivitet kan virkelig anbefales. Præsten kan give den udefrakommende ”forstyrrelse”, der kan provokere klassen og den enkelte elev til fornyede overvejelser. En præst har erfaringer med fortvivlede og lidende mennesker, og kan derfor

gøre det eksistentielle og menneskelige aspekt nærværende.

Der er flere aspekter i Jobsfortællingen – aspekter som *det absurde, at blive set/hørt af Gud, at finde mening i lidelsen* og spørgsmålet om *Guds væsen* – som ikke bliver fuldt udfoldet i dette materiale. Aspekter som kræver et møde med en person, der med eksempler og personlig engagement kan udfordre den rationelle, skarpsindige og retfærdighedssøgende tænkning, som er naturlig og typisk for elever i overbygningen.

»ADAMS ÆBLER« OG »JOBS BOG«

Som en helt oplagt perspektiveringsmulighed kan man efterfølgende arbejde med filmen *Adams æbler* (Danmark 2005). Filmen er en moderne Jobsfortælling, men der er også væsentlige forskelle ift. oplægget. Det åbner op for en spændende sammenligning mellem de to historier. Filmen har en (barsk) humor og et udtryk som ta-

ler til de store elever, men de eksistentielle temaer er samtidig tydeligt trukket op.

Der kan downloades et udmærket undervisningsmateriale til filmen på www.dfi.dk Flere af opgaverne arbejder med forholdet mellem film og bibelfortælling.

LITTERATUR

Adams æbler – Et undervisningsmateriale på www.dfi.dk

Frankl, Viktor: *Psykologi og eksistens*. Gyldendal 2006.

Gadegaard, Niels H: *Jobs Bog fortolket*. Det Danske Bibelselskab 1995.

Lindhart, Tine: *Fra askedyngen til mødet med Gud*. UNITAS 2002.

Møllehave, Johannes: *Fra tidernes morgen*. Danmarks Radios forlag og UNITAS 1994.